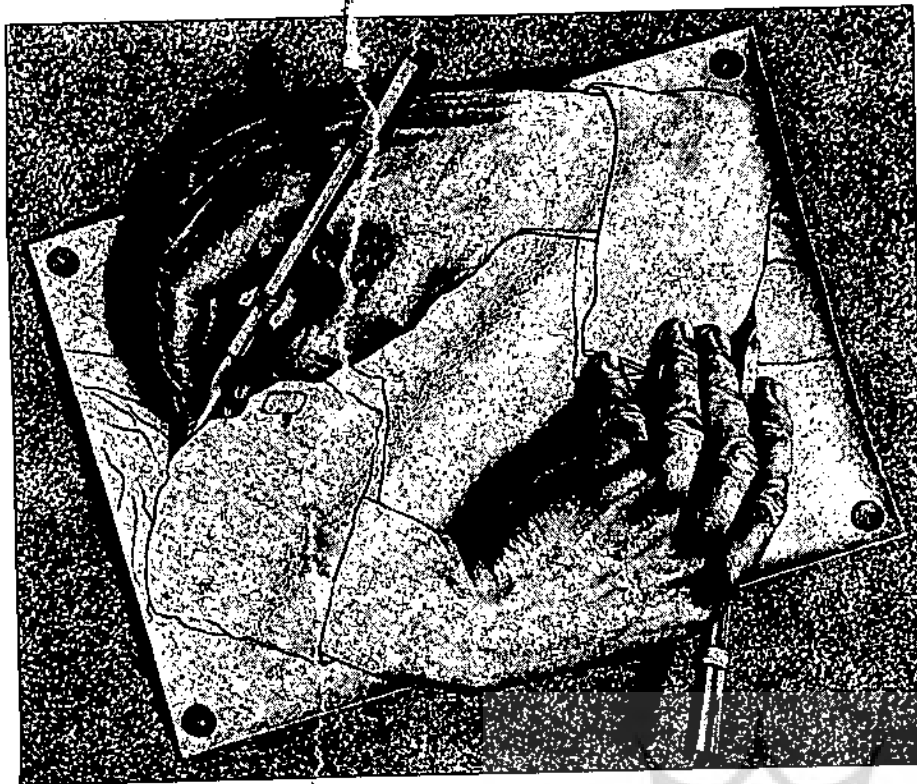

معمای آینه

نقد و بررسی داستان
درون یک آینه، درون یک معما
نوشته یوستین گوردنر

● محمد رضا محمدی آملی

- ترجمه مهرداد بازاریاری
- نشر هرمس
- چاپ اول: ۱۳۷۷
- قیمت: ۵۰۰ تومان
- ۱۴۵ صفحه

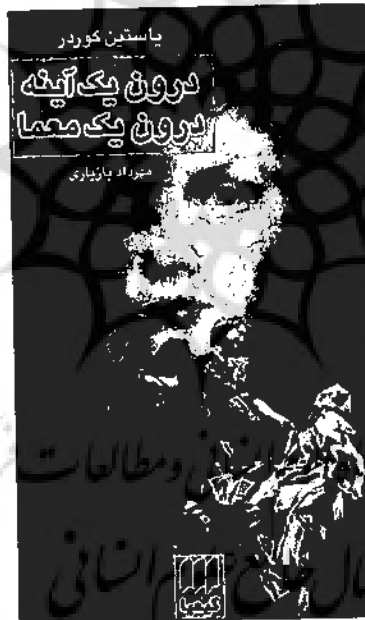

شناخته شد، در تمامی آثار خود بر آن است تا مهمترین مباحث فلسفی را در قالب داستان به خواننده عرضه کند. بی شک این راه، یکی از بهترین راههای انتقال مفاهیم عالی به ذهن خواننده متوسط است. مردمانی که قدرت درک و فهم معانی بزرگ فلسفی و عرفانی را در قالب خشک مقالات و کتابها ندارند، با خواندن آثار داستانی کسانی چون گوردنر می توانند با فضای آن معانی آشنا گردند. اگر امروز به مخاطب جوانی بگویند شما برای آشنایی با سیر فلسفه در غرب، آثار فلاسفه بزرگ را بخوانید شاید به دلیل حجم گسترده مطالب و پیچیده بودن بسیاری از مباحث، او نتواند این مهم را به انجام رساند، اما وقتی دنیای سوفی اثر یوستین گوردنر را که به شکل داستانی و گفت و گو و نامه شکل گرفته به او بدهیم، از ابتدا تا انجام آن را با شوقی دل انگیز می خواند و سرانجام با تاریخ فلسفه آشنا می شود.

البته این شیوه به معنای نفی شیوه های دیگر نیست بلکه این شیوه از بیان اندیشه های فلسفی و عرفانی می تواند مخاطبان بیشتری را که از مردم متوسط به شمار می آیند، به سوی خود جلب کند. بنابراین شیوه گوردنر، شیوه ای پسندیده است و می توان از این طریق بسیاری از خوانندگان، خاصه جوانان را با دنیای فکری - فلسفی آشنا کرد.

از یوستین گوردنر پس از ترجمه کتاب دنیای سوفی، چندین اثر دیگر به زبان فارسی برگردانده شده است. راز فال ورق (عباس مخبر، نشر مرکز)، زندگی کوتاه است (گلی امامی، نشر فرزانه روز) و قصر تورباغه ها، راز تولد و درون یک آینه، درون یک معما (ترجمه مهرداد بازاریاری، نشر هرمس) از جمله آنهاست. برخی از این آثار به قلم چند مترجم به زبان فارسی برگردانده شد.

«درون یک آینه، درون یک معما» که با قلم زیبایی

در زبان و ادبیات فارسی حکیم توس یا فرزانه قونیه جلال الدین محمد، یا فیلسوف شهیر ابوعلی یا پیر شهر نشابور شیخ عطار و بسیار کسان دیگر، اندیشه های مهم ملی، فلسفی و عرفانی را به شکل داستانی در قالب شعر یا جز آن بیان کرده اند. در واقع مقصود اصلی اینان از بیان شعر و داستان این بود که معنا به شکل بهتری به ذهن مخاطب انتقال یابد. بنابراین مخاطبان آثار سنایی و مولوی و عطار و جامی، اندیشه های سترگ آنان را در قالب داستانی، بهتر باز می شناسند و از آن ها بهره می گیرند، از این رو اگر نقیصی در شکل پرداختن داستان مشاهده شود، نمی توان بر صاحب اثر خرده گرفت زیرا غرض بیان مهمترین مباحث اندیشگی بوده است.

یوستین گوردنر Jostein Gaarder نویسنده ۴۶ ساله نروژی که در ایران با ترجمه کتاب «دنیای سوفی»

نظام خلقت همچون آینه ای است و تمامی دنیا یک معما.

اندیشه های بشری به اشکال مختلف قابل بیان هستند. در تاریخ ادبی جهان بسیاری از صاحبان فکر و فلسفه و عرفان، اندیشه های بزرگ و سترگ خویش را در قالب های متنوع یا منظوم داستانی به مخاطبان عرضه کرده اند. در زبان فارسی این شیوه از بیان مسبوق به سابقه طولانی است و آثار ارجمندی از گذشتگان برای ما به جا مانده است که از این شیوه بهره گرفته اند. صاحبان آن آثار کوشیدند تا اندیشه های مهم هستی و حیات را به شکل داستانی ارائه کنند و بی شک در این راه بسیار نیز توفیق رفیق راهشان بود، زیرا هدف و مقصود اصلی آنان نوشتن داستان، قصه و حکایت نبوده است بلکه از این نوع ادبی برای القای بهتر معنا و مفهوم در ذهن مخاطب، کمک می گرفتند.

بازیاری به فارسی ترجمه شد، یکی از آثار خوب گوردرو است، اما این اثر از لحاظ داستانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار نیست زیرا گوردرو داستان نویسی بزرگی نیست و اگر آثار او به اغلب زبان‌های دنیا ترجمه شده به دلیل تسلط او بر فنون و هنر داستان‌نویسی نیست. در همین داستان «درون یک آینه، درون یک معما» گاه ساخت داستان از هم می‌پاشد و با آنکه شخصیت‌های زیادی در داستان حضور ندارند با این حال چند شخصیت فرعی هم به خوبی معرفی شده‌اند.

در بسیاری از کشورهای دنیا، یوستین گوردرو را به دلیل بیان ساده تفکر فلسفی می‌شناسند، از اینرو بر گوردرو نیز نمی‌توان خرده گرفت که چرا داستان‌نویسی خوبی نیست زیرا او خود نیز مدعی تسلط بر چنین حوزه ادبی و هنری نیست. از نظر مقام داستانی، او نویسنده‌ای متوسط است اما می‌تواند به خوبی از ابزارهای خود در بیان ساده مفاهیم بلند و ارجمند فلسفی کمک گیرد و این حسن کار، سبب شهرت او شد.

مهمترین ویژگی‌ای که در آثار گوردرو و در داستان «درون یک آینه، درون یک معما» وجود دارد، منطق

«اگر امروز به مخاطب جوانی

بگویند شما برای آشنایی با سیر فلسفه در غرب، آثار فلاسفه بزرگ را بخوانید شاید به دلیل حجم گسترده مطالب و پیچیده بودن بسیاری از مباحث، او نتواند این مهم را به انجام رساند، اما وقتی دنیای سوفی اثر یوستین گوردرو را که به شکل داستانی و گفت و گو و نامه شکل گرفته به او بدسیم، از ابتدا تا انجام آن را با شوقی دل‌انگیز می‌خواند و سرانجام با تاریخ فلسفه آشنا می‌شود.

مکالمه است که بین دو شخصیت اصلی صورت می‌گیرد. در داستان «درون یک آینه...» سسیلی و آریل دو شخصیت اصلی هستند که داستان با گفت و گوهای آنان شکل می‌گیرد. آریل در داستان می‌گوید:

به من جواب ندادی که خوب خوابیدی یا نه، اما به هر حال گفت و گوهایمان شروع شده است. (۱۷)

پرسش مهمترین اصلی است که در مکالمه شخصیت‌های داستان‌های گوردرو وجود دارد. در واقع با طرح پرسش، ذهن مخاطب نسبت به مهمترین مسائل هستی‌برانگیز می‌شود. بنابراین شاید بتوان گفت، هدف اصلی گوردرو در این داستان طرح پرسش‌های فلسفی است بی‌آنکه پاسخ کامل یا نهایی در آن خصوص وجود داشته باشد. همین که ذهنیت خواننده با خواندن داستان درون یک آینه تغییر می‌کند و جهان را با عینکی دیگر می‌بیند، بهترین دستاورد نویسنده

«مهمترین ویژگی‌ای که در آثار گوردرو و در داستان «درون یک آینه، درون یک معما» وجود دارد، منطق مکالمه است که بین دو شخصیت اصلی صورت می‌گیرد.

است، زیرا یک داستان در یک زمان محدود نمی‌تواند انسان را به کلی از لحاظ فکری و ذوقی متغیر و متحول کند اما می‌تواند نوع نگاه را عوض کند و گوردرو در تحقق این مهم موفق است. داستان «درون یک آینه، درون یک معما» می‌تواند داستان انسان باشد با همه پیچیدگی‌هایش. سؤالهایی که آریل و سسیلی مطرح می‌کنند، کوششی برای شناسایی بیشتر این اشرف مخلوقات است. در گفت‌وگوهایی که بین این دو شخصیت شکل می‌گیرد سؤالهایی مطرح می‌شود که ذهن کنجکاو خواننده را به چالش وامی‌دارد؛ سؤالاتی از این قبیل:

- چه چیزی اول آفریده شده است، بچه‌ها یا بزرگترها؟

- تصور کن اگر یک جنس فقط زن یا مرد وجود داشت چه می‌شد. فکر نمی‌کنی اگر به جای دو جنس، خداوند سه جنسیت می‌آفرید، بهتر بود؟

- آیا فرشته‌ها هم مثل انسان‌ها خسته می‌شوند؟

- از گوشت و خون بودن یعنی چه؟

- آخر چرا ما آدم‌ها غمگین و دل‌مرده می‌شویم؟

- روح تو از چه ساخته شده است؟

گوردرو با طرح پرسش‌هایی درباره انسان و نسبت آن با جهان آفرینش داستان خود را ادامه می‌دهد اما هرگز درصدد پاسخ نهایی نیست و این شاید مهمترین حسن داستان گوردرو باشد چرا که هرکس می‌تواند از زاویه دید خویش با توجه به اعتقادات و باورها به پاسخی دست یابد.

اگر چه گفت‌وگوهایی که بین آریل و سسیلی صورت می‌گیرد، پاسخ‌هایی را نیز به همراه دارد اما هر خواننده صاحب فکر و نظری درمی‌یابد که آن پاسخ تنها از دریچه خاص آن شخص می‌تواند درست باشد. بنابراین پرسش‌هایی که در مکالمه دو شخصیت اصلی داستان طرح می‌شود برای خواننده عالم دیگری را می‌گشاید و او می‌تواند پس از خواندن داستان سؤالهایی مشابه این سؤالها خود مطرح کند و با پرسش به هستی بنگرد.

داستان «درون یک آینه، درون یک معما» سرگذشت سسیلی بیمار است که در بستر بیماری قرار دارد. با جشن کریسمس داستان آغاز می‌شود و بلافاصله آریل الهه‌ی باد و پاسدار بیماران در اتاق سسیلی حضور می‌یابد. آریل می‌خواهد از زبان سسیلی بر دانسته‌های خود درباره آدمی بیفزاید و در مقابل سسیلی نیز می‌خواهد از عالم مساوراء طبیعت اطلاعاتی کسب کند، از این رو کل داستان با پرسش و پاسخ‌های این دو شکل می‌گیرد. آریل از بیمار خود به خوبی پرستاری و او را برای مرگ آماده می‌کند. در پایان

وقتی بسیاری از مجهولات بر سسیلی معلوم شد، او خود آماده مرگ می‌شود. آریل در بخشی از داستان به بیمارش می‌گوید:

تو همه چیز را از درون یک آینه و درون یک معما

می‌بینی

اما در پایان پس از مرگ خود می‌گوید:

حالا از این طرف آینه به همه چیز نگاه می‌کنم.

در این داستان اگر چه الهه‌ی باد و پاسدار بیمار، بیمارش را برای مرگ آماده می‌کند اما کل داستان بر محور مرگ نیست بلکه کل داستان زمینه‌های لازم را برای مرگ آماده می‌کند. این زمینه‌ها خود مشتمل بر مباحث انسان‌شناسی و جهان‌شناسی است. یعنی پس از آنکه با طرح سؤال انسان و جهان را به طور نسبی شناخت، آنگاه می‌تواند دست از دنیا بردارد و به راحتی به سرای دیگر رهسپار شود.

آثار یوستین گوردرو بیشتر برای قشر جوان نوشته شده است و ذهن جوان آماده قبول بسیاری از مباحث و مسائل انسان‌شناسی و هستی‌شناسی است زیرا ذهن او هنوز انباشته از مباحث عقلی و استدلالی نشده است.

«درون یک آینه، درون یک معما» که

با قلم زیبای بازیاری به فارسی ترجمه شد، یکی از آثار خوب گوردرو است، اما این اثر از لحاظ داستانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار نیست زیرا گوردرو داستان‌نویسی بزرگی نیست و اگر آثار او به اغلب زبان‌های دنیا ترجمه شده به دلیل تسلط او بر فنون و هنر داستان‌نویسی نیست.

پس رابطه شخصیت‌ها و موضوع بحث را می‌پذیرد بی‌آنکه در برابر آن سؤالهای عقلی مطرح کند.

داستان درون یک آینه، درون یک معما را مهرداد بازیاری از زبان نروژی (زبان اصلی مؤلف) به زبان فارسی ترجمه کرده است، از این رو مفاهیم و اصطلاحات به خوبی ترجمه و معنا شده‌اند. ترجمه روان و ساده داستان، سبب می‌شود تا هم خواننده خود را در زمان و مکان شخصیت‌های داستان قرار دهد و هم روح و فضای داستان به شکل خوبی به ذهن خواننده القاء شود.

نوشته‌های گوردرو را که پرسشی درباره هستی، جهان، انسان و خداست، باید خواند تا عالم و آدم را از زاویه‌ای دیگر کنجکاوانه و متاملانه نگریست.